

Eerste communiepastoraal in het bisdom Hasselt

De eerste communieviering is elk jaar opnieuw een aangrijpend gebeuren en een jaarlijks terugkerend feest in onze parochies. Om velerlei redenen willen ouders graag dat hun kind de eerste communie doet. Voor het kind is dit hele gebeuren een belangrijke vorm van kennismaking met de praktijk van het christelijk geloven en een eerste eigen beleving van de ontmoeting met Jezus.

Bij de voorbereiding op de eerste communie klinken regelmatig dezelfde vragen: Hoe moeten we dit aanpakken? Hoe kan je de betekenis van de eucharistie aan kinderen uitleggen? Hoe kinderen vertrouwd maken met een liturgische grondhouding, met symbolentaal en liturgische gebaren? Hoe ouders op een actieve wijze ondersteunen in hun verantwoordelijkheid voor de geloofsofvoeding van hun kind, en bij de voorbereiding op de eerste communie? Welk is de taak van de school en van de parochie? Welk materiaal is er ter beschikking?

Wij weten dat deze vragen terecht zijn en dat de situatie in onze parochies en in onze scholen soms nogal verschillend is. Graag willen we met deze nota enige duidelijkheid scheppen.

Waarmee moeten we rekening houden?

Geloof en samenleving vandaag

In onze gesecculariseerde samenleving is de plaats van de godsdienst fundamenteel gewijzigd. Het minste wat men kan zeggen is dat bij velen onwennigheid of vreemdheid leeft tegenover geloof en godsdienst. Godsdienst en geloof hebben voor vele mensen hun betekenis verloren. Ook christelijke gezinnen maken deel uit van een leefwereld die het steeds moeilijker maakt om de weg naar de parochie en naar de samenkomst van christenen op zondag te vinden.

Voor kinderen is de wereld waarin zij opgroeien een wondere en fascinerende wereld. De moderne communicatiemiddelen maken dat de hele wereld voor hen in beeld wordt gebracht en bereikbaar wordt. Een veelheid van informatie en activiteiten dient zich voor hen aan: techniek, wetenschap, kunst en cultuur, godsdienst, ontspanning, sport... Deze verscheidenheid biedt kinderen enorme mogelijkheden! Anderzijds kan onze maatschappij ook hard zijn en een bedreiging vormen voor kinderen. De complexiteit van onze wereld maakt het voor hen niet gemakkelijk om hun weg te zoeken. Dit geldt ook op het vlak van geloven en zingeving. Heel deze ontwikkeling kleurt mee het eerste communiegebeuren vandaag.

Parochie en geloofsgemeenschap

Ook onze parochiegemeenschappen ondervinden dit secularisatieproces. Geloof en geloofsbeleving worden teruggedrongen naar de private sfeer en het persoonlijk leven van mensen. Toch blijft de parochie voor christenen hun eerste gelovige thuis, waarbij christelijke gemeenschapsvorming gestalte krijgt doorheen verkondiging (catechese), liturgie en sacramenten en dienstbaarheid. Binnen het drieluik - doopsel, eucharistie en vormsel - neemt de eerste communie een centrale plaats in. Als initiatiesacrament leidt de eerste communie kinderen binnen in de zondagsviering of de eucharistie, die het hart en weerkerend hoogtepunt van de christelijke gemeenschap vormt. Dit betekent dat het sacrament van de eucharistie moet gezien worden binnen een langere begeleiding van kinderen en hun ouders. Liturgische en eucharistische opvoeding vraagt een aangepaste catechese, maar ook vieringen waarbij kinderen vertrouwd worden met bepaalde liturgische elementen. Daarom is het belangrijk dat de parochie op haar eigen wijze initiatief neemt en bijdraagt tot de voorbereiding op de eerste communie.

Nieuwe leerplannen voor R. K.- godsdienst op school

De visietekst die aan de basis ligt van de nieuwe leerplannen voor godsdienstonderwijs op school stelt vast dat de voorwaarden om aan catechese te kunnen doen niet vanzelfsprekend aanwezig zijn bij alle kinderen. Onder catechese verstaan we immers 'een verdiepen van of een verder ingroeien in het geloof en dit op vrijwillige basis'. In alle scholen is er een grote verscheidenheid wat betreft de godsdienstige of levensbeschouwelijke achtergrond van de leerlingen. Om deze redenen stellen de nieuwe leerplannen voor godsdienstonderwijs op school dat het daar niet gaat om catechese maar om godsdienstonderwijs.

Over het doel van het godsdienstonderwijs stelt het leerplan voor lager onderwijs het volgende:

Het vak r.-k. godsdienst en de godsdienstige benadering van de werkelijkheid wil kinderen helpen om te groeien als mens en te bouwen aan een eigen identiteit. De leerkracht wekt hun aandacht voor vragen en gebeurtenissen in hun leven en in de wereld. Zo willen de godsdienstlessen voor de kinderen een appèl zijn, om zelf te groeien naar een eigen en verantwoorde beslissing inzake geloven en leven. (...) De godsdienstlessen bieden voor alle leerlingen een gedegen kennismaking met het christendom. De leerkracht wil interesse wekken voor een godsdienstige en gelovige benadering van het leven en de leerlingen laten zien hoe christenen in de christelijke boodschap een rijke bron van leven vinden.

Op deze manier heeft het godsdienstonderwijs aandacht voor de persoonsontwikkeling en wil het kansen geven voor de levensbeschouwelijke ontwikkeling. De kennismaking met christelijke impulsen speelt hierbij een centrale rol.

Deze doelstelling heeft ook een aantal gevolgen voor het omgaan met godsdienst op school; met name voor wat betreft gebed, liturgie en sacramenten. We citeren uit het leerplan voor lager onderwijs:

De meest aangewezen plaats voor de sacramenten is de geloofsgemeenschap (parochie). De onmiddellijke voorbereiding op de viering van het sacrament gebeurt het best in de parochie. Leerkrachten kunnen daarbij meewerken. De kennismaking met het sacrament kan wel binnen het vak godsdienst.

Dit wil echter niet zeggen dat er helemaal geen plaats meer is voor gebed of liturgie binnen het godsdienstonderwijs of pastoraal op school:

Bij een totaalconcept van opvoeding is er altijd ook aandacht voor sfeer, stilte, symboolgevoeligheid en rituelen. We maken onderscheid tussen stilte-oefening, bezinning, gebed, liturgie en sacrament. Al deze mogelijkheden kunnen benut worden in de godsdienstlessen, maar een bijzondere aandacht moet toch uitgaan naar het christelijk bidden. Het is ook nodig dat kinderen kennismaken met het bidden van de geloofsgemeenschap en de kans krijgen eraan deel te nemen. Daartoe zullen ze bepaalde bestaande en traditionele gebeden leren kennen, zoals het 'kruisteken', het 'weesgegroet' en het 'onzevader', ook al zijn die geformuleerd in de taal van volwassenen. (...) Gebedsopvoeding kan niet beperkt worden tot het omgaan met teksten. Bidden kan men maar leren vanuit grondhoudingen als ontvankelijkheid, hoop en vertrouwen, meeleven met anderen, inzet voor mens en wereld. (...) Gebed is niet alleen verbaal. Verschillende vormen van expressie kunnen aan bod komen.

Hoe kunnen parochie, gezin en school samenwerken bij de voorbereiding op de eerste communie van kinderen?

De beleidslijnen en de aanbevelingen voor de voorbereiding van kinderen op de eerste communie zijn uitvoerig beschreven in de brochure " Sacramentenpastoraal vandaag en morgen " (uitgave van 1992) en zijn eveneens hernomen in het 'Vademecum - Gids voor parochiepastoraal ' (september 1996).

Ook de opties van het nieuwe leerplan voor godsdienstonderwijs op school sluiten aan bij de beleidslijnen aangaande de voorbereiding op de eerste communie in ons bisdom.

Parochie en gezin

Als we zeggen dat bij de eerste communie de kinderen op uitdrukkelijke wijze worden opgenomen in de eucharistische gemeenschap, dan lijkt het logisch dat dit gebeuren op de eerste plaats een parochiaal gebeuren moet zijn. De parochie fungeert als **eerste verantwoordelijke**; d.w.z. zij neemt initiatief, zorgt zo mogelijk met ondersteuning van de school voor de inschrijving van de kinderen en staat in voor de oudersamenkomst(en). Om de kinderen thuis te laten komen in de eucharistieviering is het aangewezen dat de parochie één of meerdere instapmomenten of -vieringen organiseert, met vooral aandacht voor het onthaal van kinderen en ouders. Op deze manier kan het kind het vieren van de eucharistie geleidelijk aan leren ontdekken en kunnen ouders en kinderen samen (opnieuw) aansluiting vinden bij de vierende gemeenschap.

Ouders spelen een belangrijke rol bij de geloofsopvoeding van hun kind. Indertijd hebben zij gekozen om hun kind te laten dopen en door de jaren heen proberen zij thuis vorm te geven aan die gelovige opvoeding. Maar we weten ook dat dit vandaag voor veel ouders een moeilijke opdracht is. Daarom zal de parochie ouders helpen om op actieve wijze hun kind te begeleiden naar de eerste communie. Ze doet hiervoor een aanbod van ouderavonden of een andere vorm van volwassenencatechese. Uit de praktijk blijkt dat dit voor de ouders ook een kans is om hun eigen geloof te herbronnen of te verdiepen.

Lagere School

Binnen het kader van haar onderwijsopdracht zal de school in de periode van de voorbereiding op de eerste communie de nodige ondersteuning bieden. Dit gebeurt in elke lagere school met respect en openheid ook voor die kinderen die niet deelnemen aan de eerste communie.

In de godsdienstlessen zullen de kinderen op de eerste plaats enkele inhoudelijke inzichten verwerven omtrent christelijke zondagsviering en eucharistie. Zo kunnen de kinderen de betekenis ontdekken van de eucharistie: 'maaltijd houden, Jezus ontmoeten, Brood delen, verbondenheid vieren, groeien in de levenswijze van Jezus, zich geven voor anderen' (zie leerplan p.129). Met name het onderwerp 'Brood, tafel, maaltijd houden' uit het nieuwe godsdienstleerplan bepaalt een aantal doelen die ook met het oog op de eerste communie heel belangrijk zijn. In meerdere handleidingen vindt men een didactische uitwerking van dit onderwerp. Daarnaast wordt op school aandacht besteed aan belevingsvormen en attitudes die wezenlijk zijn voor het mee-vieren van de eucharistie. In de godsdienstlessen krijgen de kinderen de kans om vertrouwd te worden met vormen van stiltebeleving, vormen van 'vieren', met symbolen en ritueeltjes, met persoonlijk en samen bidden, met gevoelens en uitingen van eerbied voor het heilige, in het bijzonder ook enkele gebaren en houdingen voor het meevieren van de eucharistie ... Ook een bezoek aan een kerk is voorzien met verkenning van de ruimte voor de zondagsviering.

Van de godsdienstleerkrachten mag ook gevraagd worden vanuit de klas mee de gezinscatechese te ondersteunen. Deze ondersteuning vanuit de school kan gebeuren in de marge van het godsdienstonderwijs. Zo kan de leerkracht de ouders (aan wie vanuit de parochie dit gezinscatechese-project is voorgesteld) bijstaan door

aan de eerste communicanten telkens de opdrachtjes mee te geven voor thuis, eraan te herinneren en te motiveren, stap na stap erover te laten vertellen in de klas.

Ook praktisch-organisatorisch zullen leerkrachten uit de verschillende scholen meewerken aan een uitnodigend contact van de parochies met de kandidaat eerste communicanten en hun ouders. Ter voorbereiding van de viering zelf van de eerste communie kan aan scholen gevraagd worden met de kinderen enkele liedjes aan te leren of eenvoudige muzische elementen uit te werken voor in de viering. Om alle kinderen gelijke kansen te geven gebeurt het oefenen zelf buiten de schooluren en liefst zo beperkt mogelijk.

Tot slot

Terecht worden er vragen gesteld rond de eerste communie. Wij delen in jullie zorg om zowel de voorbereiding als de viering zelf in alle sereniteit en in alle eenvoud te laten verlopen.

Maar we moeten ons ook durven bevragen. Geloofsopvoeding en verkondiging aan kinderen vereisen een aanpassing van inhoud en vorm. Daarom zullen we zoeken naar wegen om ouders te helpen. Dit kan best een gezamenlijke weg en een gezamenlijke zorg zijn van parochie en school. Pas dan zal ons werk ook spiritueel en pastoraal vruchtbaar zijn.

Om deze samenwerking vlot te laten verlopen stellen wij voor om per parochie een 'verantwoordelijke eerste communiepastoraal' aan te duiden. De parochie neemt hiervoor het initiatief. Dit kan een leerkracht van het eerste leerjaar zijn of een leermeester godsdienst. Alleszins zal deze brugpersoon goede contacten moeten hebben én met de school én met de parochie. Hij zou best omringd worden door een werkgroepje eerstecommuniepastoraal.

De dag van de eerste communie zit diep geworteld in de traditie van onze parochies en is erg belangrijk voor de relatie van kinderen tot de Kerk. Ook mogen wij niet vergeten dat het hier ten diepste gaat om de initiatie in het geloof. Daarom is het belangrijk dat de viering naar vorm en inhoud helder en authentiek blijft. Het spreekt vanzelf dat er aandacht gaat naar de kinderen en zij ook nauw betrokken zijn bij de viering, d.w.z. aandachtig luisteren, meezingen en meebidden. Een eerste communieviering hoort kindvriendelijk te zijn, in het kader van het gewone verloop van de eucharistie. Daarom moeten we streven naar een eenvoudige viering en is het essentieel dat de opbouw en de verschillende elementen van de eucharistie ook herkenbaar blijven. Uiteindelijk gaat het erom dat de kinderen en hun ouders thuishouden in de vierende samenkomst van de plaatselijke geloofsgemeenschap.

Het is onze gezamenlijke wens dat de dag van de eerste communie mag uitgroeien tot een gelovige ontmoeting met Jezus in de eucharistie.